

Gondolatok a közgazdasági szakirodalmi információs rendszer kialakításához

PATAKY Ernő

A KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNY SAJÁTÓSSÁGAI AZ INFORMÁCIÓS RENDSZERREL KAPCSOLATBAN

A közgazdaságtudomány s a vele kapcsolatos információs rendszer sajátossága, hogy ideológiai tartalmakat is hordoz. A társadalmi rendszerben fennálló különbség megmutatkozik nálunk egyes tőkés információtartalmak korlátozott közreadásában, szelektív megközelíthetőségében. Ezelőtt a közgazdasági anyagok ideológiai tartalmára hivatkoznak egyesek, amikor a tőkés szakirodalmi feltárásokat nem látják nálunk adaptálhatónak, s ezzel munkát megtakarítónak.

A társadalmi-gazdasági élet bizonyos tekintetben komplexebb, mint pl. a biológiai. Egy traktort nem egy másik traktor nemz, mint egy lovat a másik, hanem bonyolult társadalmi-gazdasági szervezet: a traktor-gyár. Ez a vállalkozás tele van bizonytalansággal: az árban, a beruházásban, az önköltségben, a munkabérben, a termelékenységben stb.

Minden információ a bizonytalanság csökkentésére hivatott. Az információs szerv (információs hely, információt szolgáltató intézmény, könyvtár, dokumentáció) azonban nem tudja előre, hol jelentkezik a bizonytalansági stressz, melynek feloldásában közre kell működnie.

További sajátossága a közgazdaságtudománynak, hogy Cournot és Walras óta mindjobban tart a matematika felé. Az absztrakciók tovább finomodtak a huszas és harmincas évek ökonometriájában. A közgazdaságtan sodródik az egyenletek és paraméterek, az idősorok és regressziók világa felé. Ezt a trendet a számítógép tovább fokozza. De még ezekkel is nehéz leírni s még nehezebb mérni pl. az államhatalom által teremtett társadalmi-gazdasági rendszerben elért bruttó társadalmi terméket (BNP), vagy mind nehezebb vállalkozás az egyes országok gazdasági fejlettségének a leírása-mérése-összehasonlítása.

Mindehhez járul, hogy a közgazdaságtudomány is osztódik makro- és mikrogazdaságtanra, ágazati gazdaságtanokra, kiválik belőle a munkatan, az irányítástudomány, a pénzügytan stb.

Nehezíti a helyzetet, hogy a közgazdaságtudományban a nyelvnek, a helyes terminus technikus használatának nagyobb a jelentősége, mint pl. a műszaki tudományokban, vagyis nagyobb ráfordítás kell a nyelvi korlát (language barrier) leküzdéséhez. Akkor, amikor hazánk a nyelv szempontjából - más országokhoz képest - egyébként is hátrányos helyzetben van. A nagy országokban (a Szovjetunióban, az Egyesült Államokban) az érdekeltek saját nyelvükön olvashatják a szakirodalmi közlemények jó részét. Ugyanez a helyzet a gazdaságilag fejletlen országokban, mert valamely világnyelvet ott hagytak gyarmatosítóik. A kisebb északnyugat-európai orszá-

gokban szinte anyanyelvként beszélnek egy világnyelvet. A közép- és kelet-európai szláv népek pedig az orosz nyelvvel könnyebben tudnak megismerkedni, mint mi.

Mármost a közgazdaságtudományra vonatkozóan a legtöbb ismeretet a könyvtárak gyűjtik és gondozzák. S ha a könyvtárosok felkészültsége valamennyire le is küzdi a nyelvi korlátokat, az említett matematikai és más irányzatokat nem tudja eléggé követni. A hagyományos könyvtári termelőeszközök használata pedig eléggé antikválódott a korunkra jellemző ismert informatikai robbanással.

Ilymódon a szakirodalmi információs termelőerők fejlődése - sem emberben, sem termelőeszközben - nem adekvát a közgazdaságtudomány fejlődésével.

A KÖZGAZDASÁGI INFORMÁCIÓT IGÉNYLŐK

A közgazdasági információt igénylőket csak típusokban lehet megrajzolni. Nyomban hozzá kell tennünk, hogy a különféle típusok információszükséglete rendkívül differenciált. Ezért alakult ki az a vélemény, hogy a szakirodalmi igényfelmérés helyett inkább szolgáltatásokat kell kíséreltetni.

A potenciális igény-tartomány övezeteit a következő típusokból lehet megalkotni:

- A felső gazdasági irányítás (MSZMP, minisztertanács, minisztériumok, országos jellegű gazdasági intézmények, - a pártban osztályvezetőig, egyébként főosztályvezetőig bezárólag).

- A középfoku gazdasági irányítás (megyei párt- és tanácsi szervek gazdasági részlegei).

- A közgazdaságtudományi kutatás és oktatás, az utóbbi gazdasági jellegű főiskoláig és az egyéb felsőfoku oktatási intézmények politikai gazdaságtani tanszékéig bezárólag.

- A nagy tervezőintézetek gazdasági részlegei.

- A gazdasági javak termelésének, feldolgozásának, bel- és külkereskedelmi forgalmának nagyobb vállalataiban a gazdasági részlegek.

Az információs kielégítettségéről az említett típusok szerint a következőket lehet nagyjában-egészében mondani.

A felső irányító szint a közgazdaságtan, a gazdasági élet fejlődését tükröző megfelelő szakirodalmi információval csak részben van ellátva, főként ágazati vonalon (KGM-MTTI, AGROINFORM, Belkereskedelmi Kutatóintézet stb.). A szétsugárzó (referáló) szakirodalmi szolgáltatásokban telítettség is mutatkozik, ugyanakkor a válogatott, elemzett, értékelt szakirodalmi információ hiányos.

A középfoku irányító szinthez jobbra csak a szétsugárzó-referáló kiadványok jutnak el, az irányító szervet éppen foglalkoztató közgazdasági probléma szakirodalmi értékelése itt még hiányosabb.

A tudományos-oktató réteg számára a szétsugárzó szolgáltatás (szerezményezési jegyzék, bibliográfia, referáló folyóirat) a fontos, a válogatást maguk végzik. Hasznos a tudományos figyelmüket egy témára koncentrálni, figyelőszolgálat is, mentesítvén őket az irodalomkutatás időigényes munkája alól.

Az operatív-realizáló réteg igényli - az egyéb információs csatornákhöz mérten - viszonylag a legkevesebb szakirodalmi tájékoztatást. Az általános gazdaságpolitikai tájékozódáson túl rendszerint valamely gazdasági részletkérdésben kívánnak komprimáltan értékelő-eligazító szakirodalmi információt. Saját vállalati szakirodalmi információs helyeik igyekeznek - kiépítettségükhöz mért - választ adni.

VERSENYZŐ INFORMÁCIÓS CSATORNÁK

A közgazdasági információs csatornák, illetve források lényegében - kimerítő felsorolás nélkül - a következők:

- a) belső információáramlás
 - munkahelyi szervezetek
 - adatbázisok
 - = számvitel
 - = statisztika
 - = elektronikus információ
 - belső könyvtár-dokumentáció
- b) külső információáramlás
 - felsőbbség (főhatóság)
 - társadalom (illetve public relation)
 - adatbank
 - eseti információk (tanulmányut, konferencia, szemle stb.)
 - országos szakirodalmi információs helyek.

A korábban említett közgazdasági információt igénylő rétegek a fenti csatornákat változó intenzitással veszik igénybe. A belső információáramlás a tudományos-oktató intézményekben - a belső könyvtár-dokumentáció kivételével - jobbra esik. A gazdasági irányító szervek számára a b) pontban felsorolt csatornák is fontosak, míg a vállalatok részére elsődlegeseek az a) alatti belső információk.

A közgazdasági szakirodalmi információnak még nem sikerült megfelelő jelentőséget kiküzdenie az információs csatornák versenyében, legyen az információs szerv helyi vagy országos. A közgazdasági szakirodalmi információs helyek ugyanis nemcsak egymással, hanem az egyéb információs csatornákkal is versenyben állanak. A közgazdasági szakirodalmi információnak számot kell vetnie: zsugorodik-e az egyéb információs csatornák mellett, MacLuhan Gutenberg Galaxis-ává válik-e, vagy van - és milyen irányban - fejlődésképes jövője.

Gondolkodóba ejtő, hogy nem könyvtári-dokumentációs keretek között szervezték meg az utóbbi egy-két évtizedben az olyan információs részlegeket, mint a KSH számítástechnikai intézménye, vagy a MÉM STATEG szervezete. Ez utóbbi 1974 októberében már KGST szimpoziумot rendezett a mezőgazdasági adatbankok és információs rendszerek kérdésének a megvitatására.

Az Országos Vezetőképző Központban a tanfolyamok egyik fő tárgya a vezetői információrendszereknek és az információs rendszerek adatbázisának a megszervezése - kapcsolatban az álló- és forgóeszköz gazdálkodással,

a nyereségtervezéssel, a munkaerő- és bérgazdálkodással, a piaccal, a vállalatfejlesztéssel stb. Az Országos Vezetőképző Központ szemináriumain a Csepel Autógyár PRONT rendszerre épülő termelésirányító információs rendszerét mutatják be.

A TAURUS Gumiipari Vállalatnál (az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság megbízásából) egy svájci cég elektronikus adatfeldolgozással működő integrált tervezési, elszámolási és információs rendszert igyekszik bevezetni. A vállalati szervezet kialakításával együtt készítik el az anyag-, áru-, költség- és eredményelszámolási rendszer számítógépre vitelét, s ennek eredményeképp tervezik meg a vezetési információs rendszert. Ez a rendszer magában foglalja az anyagra, az üzemgazdaságra, a termelésirányításra és tervezésre vonatkozó információkat.

KÖZGAZDASÁGI SZAKIRODALMI INTÉZMÉNYEK ÉS SZOLGÁLTATÁSAIK

Rózsa György, illetve Szalay Sándor tanulmányai feltárták a közgazdasági szakirodalmi információs intézményeket és szolgáltatásaikat.

A legtöbb közgazdasági szakirodalmi információs intézmény valamely anyaszervezethez kötött, mint pl. a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára és Dokumentációs Szolgálat stb. Kevés az anyaszervezethez nem kötött intézmény, oly értelemben, hogy nem kötelezett fenntartójának elsődleges kiszolgálására. Ilyen pl. az MTA Közgazdasági Információs Csoportja, az Országgyűlési Könyvtár, vagy az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ.

Az anyaszervezetekhez kapcsolt könyvtárak erőforrásaikkal elsősorban az anyaszervezeti igényeket elégítik ki. Ha sikerrel, munkájuk dicséretet és pénzt fiadzik. Az anyaszervezet igényein tulmenő országos vagy más közérdekű szakirodalmi tájékoztató munkára kevés közgazdasági szakirodalmi információs intézmény vállalkozhat. Az anyaszervezet ugyanis általában hüvösen fogadja az ilyen irányu tevékenységet. Az ilyen információs munka címzettjei és módszerei is kevésbé kirajzoltak, illetve az információs erőforrásokhoz képest erősen differenciáltak.

A közgazdasági jellegű információs intézmények a különböző igénytartományokba a következő főbb szolgáltatási típusokat juttatják el:

- gyarapodási jegyzéket,
- dokumentumot saját állományból vagy könyvtárközi kölcsönzéssel,
- a dokumentum tartalomjegyzékét,
- a különböző szempontok szerint (hazai, szocialista, felszabadulás utáni stb.) összeállított bibliográfiát,
- gépi indexet,
- figyelőszolgálati jelzést,
- rövidebb-hosszabb kivonatokat,
- a kivonatokat tartalmazó kiadványokat,
- értékelő irodalmi feldolgozást (témadokumentációt).

A kutatáshoz-oktatáshoz irányuló alapinformációk megfelelőek, hozzáférhetőek.

Az irányító és operatív szervek az ugynevezett tercier szolgáltatást igényelnék, amely a szakirodalomban található álláspontokat szintetizálja. Ennek elkészítése időigényes, a szakkérdésben való otthonosságot kívánja, annak meglátását, mi az újszerű vagy hogyan áll az igénylő által közölt szempont a feldolgozó által hozzáértően kiválogatott szakirodalomban. Ehhez a munkához elengedhetetlen a saját intézményi szellemi felkészültség vagy a pénzügyi megalapozottság. Ezért a közgazdasági szakirodalmi információk helyeink közül kevés vállalkozik rá. Az MTA Közgazdasági Információs Csoportja mintegy két év alatt 30 ilyen anyagot készített negyedévi-félévi átfutási idővel. A KSH Könyvtára és Dokumentációs Szolgálat a Statisztikai Kiadóval együttműködve adott ki témadokumentációt a gazdasági hatékonyságról, a termelési függvényekről, a szolgáltatásokról stb. Az ágazati információs intézményekben - nem utolsósorban a pénzügyi feltételek biztosítása következtében - több az ilyen anyag, pl. az AGROINFORM-ban, a Pénzügykutató Intézetben stb.

Ahol az erőforrások nem érik el ezt a szintet, zömében referáló kiadványokkal oldják meg a tájékoztatás dandárját, a beérkező anyag - különböző minőségű - kivonatolásával.

Az információs szempontból szerényebb készütségi fokon a cimleírás, osztályozás stb. köti le a rendelkezésre álló - elsősorban könyvtári hozzáértésű - erőket.

Horváth Tibor szerint mind a szétsugárzó (pl. referáló), mind a visszakereső (pl. támadékumentációs) kiadvány irányulhat diszciplinára vagy felhasználóra (1). Nehéz azonban a közgazdaságtudományban elképzelni a csupán diszciplinára orientált információt, hiszen minden információnak valaki felé kell irányulnia, még ha az a valaki maga a könyvtáros is.

Ami a közgazdasági információs módszereket illeti, osztani kell Horváth Tibor álláspontját, aki szerint a szétsugárzó szolgáltatás a legtöbb könyvtárban és tájékoztató intézetben szinte azonosult magával a tájékoztatással. Az ily szolgáltatás minőségét a dokumentumbázis nagysága, a feltártság színvonala, az információkat tartalmazó kiadvány átfutási ideje és technikai előállítása határozza meg.

Példaként megemlítjük a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtárának a következő referáló kiadványait:

- Tájékoztató a külföldi közgazdasági irodalomról

A/ sorozat: Referátumok

B/ sorozat: Bibliográfia

- Magyar Közgazdasági Bibliográfia (éves kiadvány).

További példa a Konjunktúra és Piackutató Intézet, valamint a Magyar Kereskedelmi Kamara kiadásában megjelenő Világgazdaság. Ugy szintén további példák az OMKDK következő közgazdasági jellegű publikációi:

- Gazdaságpolitikai információk (az MTI-vel közösen)

- Korszerű vezetés (az MTI-vel közösen)

- Műszaki-gazdasági tájékoztató a külföldi szakirodalomból c. sorozat, közte

= Nemzetközi vám- és kereskedelempolitika

= Beruházás-fejlesztés

= Nemzetközi szervezetek anyagai

= Nemzetközi marketing

- = Vállalati szervezés
- = Trendek, prognózisok
- Ipargazdaság (gyors permutációs index)
- Üzemszervezés - Ipargazdaság stb.

Mindezek előfizetése tetemes összeget jelent.

Számos információs intézmény azonban kiadványait közreadja

- ingyenesen (egyes esetekben a cimlista bővítése érdekében is),
- cserében,
- csak a - rendszerint bizalmas jellegű - cimlistán szereplőknek (egyes esetekben a kiadványt felértékelni igyekvő rátartiságból is).

TISZTÁZATLANSÁGOK, FOGYATÉKOSSÁGOK A SZAKIRODALMI SZOLGÁLTATÁSOKBAN

A szakirodalmi információt szolgáltató intézményeknek nem sikerült kellő érdeklődést felkelteni szolgáltatásaik iránt - vallják egyes könyvtári érdekeltek. Ennek orvoslására lényegében három remediumot ajánlanak.

Elsősorban is a szakterületnek folyamatosan és szervezeten orientálnia kellene az információt szolgáltató intézményeket a tudományág soronlévő és távlati feladatairól s az elvárásokról. Ezt a gazdasági irányító és operatív szerveknek kellene vállalniuk, hiszen a tudományos kutatási tervek adottak-ismertek. A baj azonban nem annyira az orientáltság hiányában, mint inkább abban rejlik, hogy a gazdasági irányító és operatív szervek által leginkább kért szolgáltatás adásához az információs hely erőforrásai rendszerint kevesek.

A másik remedium: a könyvtáraknak információs intézményekké kell átalakulniuk, ezekben szerves egésszé ötvöződik a könyvtári, a bibliográfiai, a dokumentációs és információs tevékenység (2). Ez az átalakulás azonban nem Kolumbusz tojása. Csak nagy szellemi és anyagi ráfordításokkal volna megoldható s ha ez rendelkezésre is állna, még mindig felmerül a kérdés: okszerű-e ez a beruházás a korábban felsorolt versenyző információs csatornák között. Ennek bizonyítása a közgazdasági szakirodalmi információs rendszer fejlesztésének egyik kulcskérdése.

A harmadik remedium: a felhasználók nem ismerik eléggé a meglévő szolgáltatásokat, ezeknek nincs kellő propagandája. Számos esetben kétségkívül hiányos a propaganda. Ugyanakkor hiába propagálunk bármily információs portékát, ha a felhasználónak más kell. Ez esetben ezek a szolgáltatások egyrészt feleslegesen terhelik az információt adó intézményt a feldolgozásban, a sokszorosításban stb., másrészt az igénylőre zuduló szakirodalmi információs tömeg ballasztává válik, el is riasztja a felhasználót a szakirodalmi információ rendszeres használatától.

Nehezen alakítható ki tehát a közgazdasági szakirodalmi információs rendszer, amíg megközelítőleg nem tisztázódik az ilyen jellegű információra igényt tartók köre, az igényelt szakirodalmi információk tartalma, a szolgáltatások típusa és bizonyos próbamenetek után a felhasználók véleménye. Ezek megismerése után foglalhat állást a szakirodalmi információs hely és felsőbbbsége: eleget tud-e tenni jelenleg vagy a jövőben és mily mértékben a felhasználói kívánalmaknak.

A közgazdasági szakirodalmi tájékoztatás milyenségéről jobbra a kutatók-oktatók, illetve az anyaszervezet nyilatkoznak. A közgazdasági kutatóhelyek 16 főhatósághoz tartoznak mintegy 850 kutatóval. A Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen 293 dolgozó végez oktató-kutató munkát. Ha hozzávesszük az egyéb közgazdasági jellegű felsőoktatási intézményekben hasonló munkát végzőket, az ezret meghaladja a közgazdasági szakirodalmat potenciálisan igénylő kutatók-oktatók száma. Nem meglepő ezért a kutatásra orientáltság egyes felfogásokban: "Információ-szükségletnek tekintendő az olyan információk iránti kereslet, amelyek a távlati tudományos kutatási tervben foglalt társadalomtudományi kutatási főirányok témáinak kidolgozásához szükségesek: ez a kereslet határozza meg a nyújtandó információk tartalmát, jellegét, a szükséges szolgáltatások típusait, gyakoriságát." (3).

Aligha lehet vitás, hogy a felső- és középfoku gazdasági irányító szervezetekben, tervező intézetekben, nagyobb vállalatok gazdasági részeiben dolgozók - s a megfelelően feldolgozott szakirodalmat igénylők - száma meghaladja a kutatók-oktatók számát. Igazolja ezt egyes - színvonalas - referáló kiadványok magas előfizetői száma. Az egyéb szakirodalmi szolgáltatások iránti igény azonban még jobbra rejtett.

KÖNNYEBBSÉGEK ÉS NEHÉZSÉGEK AZ INFORMÁCIÓS RENDSZER KIALAKÍTÁSÁBAN

A szakirodalmi információs rendszer kialakításakor a közgazdaságtudományi terület előnnyel indul. Ezt az előnyt az "oligopol" helyzet adja, vagyis, hogy több olyan elméleti közgazdasági, gazdaságpolitikai, ágazati szakirodalmi információs központi és nem központi intézménnyel találkozunk, amellyel más tudományág alig rendelkezik.

A rangos szakirodalmi információs helyek ugyanakkor bizonyos nehézséget is okoznak a rendszerszervezésben, mert egymástól elszigetelten alakultak ki s az összefogásukra-egyeztetésükre tett eddigi kísérletek halvány eredménnyel jártak. A kijegecesedett, fundált szolgáltatások s a mögöttük rejlő érdekek ütköznek ugyanis a rendszeralkotással óhatatlanul együttjáró harmóniára irányuló törekvésekkel. A rangos intézmények utalnak saját szolgáltatásaikra, jóhiszeműen meg lévén győződve arról, hogy referáló kiadványuk a legjobb, témafigyelésük a legátfogóbb, gépi indexük a legkorszerűbb, kialakítandó IBM 370-es rendszerük a legígéretesebb, - mindezekbe "betársulhatnak" a többiek.

Ezenfelül el is riasztja őket az olyan felfogás, hogy a "részfeladatokat ellátó információs intézmények tevékenységét a viszonylag legfejlettebb szakkönyvtár mint információs szakközpont koordinálja, szervezi munkamegosztásukat, gondoskodik a kutatás és gyakorlat számára szükséges információszolgálatok összehangolt működéséről, irányításával dolgozzák ki a fejlesztési terveket; egyfelől tehát koordinátor, másfelől szolgáltató intézmény, amely az alapvető információs szolgáltatásokat állítja elő a szakterület számára". A koordináláshoz azonban a szakközpontnak nincs jogköre, a többletráfordításhoz pedig - amivel mindez járna - nincs pénzügyi megalapozás.

A másik szélsőséges felfogást mozaik-elméletnek nevezhetjük. Abban áll, hogy a meglévő nagyobb-kisebb közgazdasági szakirodalmi információshelyekből szinte automatikusan tevőik össze a közgazdasági szakirodalmi információrendszer. Nem kell tehát semmit kitalálni. Ami mint szakirodalmi információ termelődik, annak kell szélesebb piacot találni.

Ez a felfogás nem veszi figyelembe az információshelyek közötti versenyt, az igények differenciáltságát, azt, hogy egyes igénytípusoknál túlszaporul a szakirodalmi információ, másoknál hiány van a megfelelő szolgáltatásokban.

Ugy véljük, elsősorban is tisztázni kell egyes fogalmakat. Az u.n. koordinálás feltételezi a koordináló pólust, a cselekvési korlátozásokat, a cselekvésre ösztönzéseket. Mindez már közel jár az adminisztratív eszközökhöz, azok alkalmazására pedig ez idő szerint nincs jogalap.

Más a kooperációval, az együttműködéssel létrehozott szakirodalmi információ. Ebben korlátozás nincs, ez erőforrásokat egyesít új szellemi javak előállítására. Ismert Kelet-Nyugat gazdasági együttműködésében, de ismert a közgazdasági szakirodalmi információ területén is, elsősorban az MTI és egyes tudományos-műszaki információshelyek koproduktív révén.

További fogalmi tisztázást kíván a sokat használt "ellátandó szakterület" megjelölés. Ellátandók nincsenek, hanem vannak tényleges és potenciális igények. A közgazdasági könyvtár nem szociális szervezet, amelynek el kell látnia valakiket, amely szinte csak a kínálat oldaláról közelíti meg az igényelőket. Ehelyett a könyvtárnak - a közgazdaság területén - információshelyben kell megtalálnia a szakirodalmi igényelő típusokat, az igényeknek megfelelő szolgáltatásokat, a transzmissziós állomásokat (vállalati, intézeti szakirodalmi információshelyeket) stb.

Az anyaszerkezethez csatolt, illetve ágazati szakirodalmi intézmények ebből a szempontból kedvezőbb helyzetben vannak.

AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS JELENLEGI FORMÁI

Jók a tapasztalatok a Magyar Távirati Iroda Külföldi Sajtószolgálatára és egyes szakirodalmi információshelyek együttműködésében. Az MTI adja a soronkívüli sokszorosítási technikát, külföldi tudósítói már eleve felhívják a figyelmet a lényegesebb közleményekre. Az MTI felel a politikai tartalomért, az illető információshely - a szakmaiért. Különösen sikeres az OMKDK-val együtt kiadott gazdaságpolitikai szemle, vezetéstudományi-szakirodalmi tájékoztatás, illetve az AGROINFORM-mal együtt megjelentetett mezőgazdasági szakirodalmi információ.

Több szakirodalmi információshely bilaterális és multilaterális megegyezést kötött egymás referátumainak használatára, kiadványaik cseréjére stb. Ilyen együttműködés jött létre pl.

- a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára, az MTA Közgazdaságtudományi Intézet Könyvtára, az Országos Terhivatal Könyvtár-Dokumentációja, a Pénzügykutató Intézet

tájékoztató részlege, a Konjunktúra- és Piackutató Intézet információs részlege között;

- az MTA Világgazdasági Intézetének Információs osztálya és a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára között;
- a Belkereskedelmi Kutatóintézet információs részlege és az MTI Külföldi Sajtószolgálat, vagy a MTESZ kereskedelmi szakosztálya, valamint a belkereskedelmi könyvtári hálózat egyes tagjai között.

Nemzetközi - főleg szocialista - szinten is találunk több példát az együttműködésre, így

- az MTA Világgazdasági Intézetének Információs osztálya 108 országba 1000 példányban küldi meg a fontosabb magyar közgazdasági cikkek bő kivonatait tartalmazó Abstracts c. kiadványt;
- az Országos Tervhivatal Könyvtára és Dokumentációja megküldi a KGST információs központjának a magyar közgazdasági tanulmányok kivonatát;
- a Belkereskedelmi Kutatóintézet Információs osztálya 2-3 évenként megjelenteti a Mezsduarodnaja Bibliografija c. kiadványt;
- a Pénzügykutató Intézet információs részlege elkészíti a KGST országok pénzügyi rendszeréről 1972 - 1974-ben megjelent tanulmányok bibliográfiáját.

A KÖZGAZDASÁGI SZAKIRODALMI INFORMÁCIÓS RENDSZER KIALAKÍTÁSÁNAK ELŐMOZDÍTÁSA

A népgazdasági információs rendszernek elvileg helyes a tétele "a felhasználók igényeire orientált szakirodalmi tájékoztatásról", vagy a "meghatározott szempontok szerinti tudatos válogatásról", ugyszintén "a más intézmények korszerű szolgáltatásainak az igénybevételéről".

Ámde a közgazdaság terén más a felső- és középfoku irányításnak, más a kutatásnak, más a termelésnek, más a forgalomnak pl. a válogatással szemben támasztott igénye. Ezeket még széles körű együttműködéssel is csak lépésről-lépésre lehet kielégíteni. Nyilvánvaló ezért a fokozatosság parancsa.

A fokozatos fejlődés egyes szakaszait kívánják megvilágítani az alábbi gondolatok, amelyek belátható időn belül megvalósíthatóknak tűnnek.

I. AZ INFRASTRUKTÚRA MEGJAVÍTÁSA

1. A közgazdasági szakirodalmi információs helyek munkája kölcsönösen nem eléggé ismert. Törekedni kellene ezért az egymás munkájáról való rendszeres tájékoztatásra s ezáltal az együttműködési kapcsolatok kialakításának az előmozdítására.

2. A feldolgozandó dokumentumbázis bizonyos mértékű megosztása, elsősorban a nagyobb és kisebb közgazdasági szakirodalmi információs helyek között, hogy a kisebbek mentesüljenek egyes dokumentumok, pl. elméleti közgazdaságtudományi folyóiratok beszerzésének a terhe alól. Ennek feltétele a gyorsan, jól és olcsón működő másoló berendezés.

Ezzel kapcsolatban megemlítjük, hogy egy bizottsági ülésen elhangzottak szerint a társadalomtudományok területén az egyes intézmények a gyűjtőköri koordinálásban önállóságuk megsértését látják. A koordinálást valóban ki kell iktatni, különben az lesz az eredmény, mint a műszaki gyűjtőköri kezdeményezésben, amelynek alakuló ülése óta konkrét előrelépés nem történt.

3. Egyes alapvető könyvtári munkák, pl. folyóiratcikkek címjegyzékének a megtakarítása a kisebb könyvtárakban, akként, hogy valamely nagyobb szakirodalmi intézmény ezt gyorsan és kedvezményesen rendelkezésre bocsátja s ezáltal az időigényes munkát, a cimleírást feleslegessé teszi.

4. Felmerül a közgazdasági jellegű folyóiratok központi címjegyzékének az elkészítése valamely nagyobb közgazdasági könyvtárban, bizonyára az Országos Széchényi Könyvtárral együttműködve.

5. Megvizsgálandó volna külföldi közgazdasági referáló kiadványok szelektív adaptálásának ügye, különös figyelemmel a mágnesszalagokra. Ezuton elsősorban könyvrecenziókat, tudományos tanácskozásokról szóló ismertetéseket kellene átvenni.

6. Óhatatlanul előtérbe kerül a közgazdasági szakirodalmi információs helyen dolgozók közgazdasági képzettségének az ügye. És pedig két szempontból. Az egyik a könyvtáros képesítésű dolgozók közgazdasági ismereteinek a bővítése - tanfolyamok útján s ezzel annak az ürnek a részbeni feltöltése, amely a tudományos-szakmai eligazodásban a közgazdász és a könyvtáros között néha tátong. Végül is a termelőerő szellemi része is beruházás, mely ha nem amortizálódik, életfogytiglan terheli a könyvtárat.

Nehezebb a másik kérdés megoldása: képzett közgazdászok megnyerése a szakirodalmi tájékoztató munkához. Ez a munka nem vonzó, mert az output másé. Viszonylag jelentős anyagi ösztönzés s a munka tudományos megbecsülése segíthet valamit. Mert ne feledjük, hogy a valamennyire is szakavatottnak ismernie kell a szakma tudományos karmestereit, gazdaságpolitikussait, azok megnyilatkozásaira kell elsősorban ügyelnie (mint amilyen pl. Kantorovics szovjet, Kaleczki lengyel, Stipetics jugoszláv, Weinschenck nyugatnémet, Tinbergen holland, Samuelson amerikai tudós-közgazdász).

7. A megoldandó kérdések között kell említeni egyes pénzügy-technikai problémákat. Egyes szakirodalmi információs helyektől országos információs szolgáltatásokat kívánunk, felkérjük őket az országos rendszerben való közreműködésre. Erre e helyeknek sem elkülönített finanszírozásuk nincs, sem nem megoldott az ilyen irányu munkájukért befolyó összeg célfelhasználása.

II. AZ INFORMÁCIÓÁRAMLÁS KÖZVETLEN ELŐMOZDÍTÁSA

8. A közgazdasági szakirodalmi információs rendszer kiépítésének egyik fontos módja a meglévő szolgáltatások piacának a bővítése. Ennek egyik gyakorlati módja lehet a cimlisták összehasonlítása, a tényleges és potenciális igénylő kategóriák térképének a megrajzolása s ennek alapján egyes elismert szakirodalmi szolgáltatások kísérleti jellegű kiterjesztése, majd a vélemények alapján a szükséges korrekciók elvégzése.

9. Az említett nyelvi korlátok miatt fontosnak tűnik a közgazdasági fordításügy előmozdítása, éspedig két uton. A közgazdasági jellegű fordításokról - az OMKDK hasonló kiadványának a bővítésével - rendszeres havi jegyzéket kellene kiadni A és B sorozatban, az előbbiekben a bizalmas, az utóbbiakban az általánosan hozzáférhető közgazdasági tárgy fordításokról. A másik út: közgazdasági fordítási szervezet életrehozása, mivel általános a panasz a jelenlegi nem mindig színvonalas, nem gyors, szétforgácsolt fordításokra.

10. Intermediális közgazdasági információs rendszer kialakítása. A népgazdaság és a nagy termelő-forgalmazó vállalatok közötti közbülső (mezzo) információs szint igen fejlett szektorális (ágazati) vonatkozásban. Tökéletesítésre vár azonban a nem ágazati információban. Kiepi-tést pedig a területi információs rendszer kíván.

Területi információs rendszeren az olyan információk összességét értjük, amelyek a termelőerők területi mozgását, helyes arányainak a kialakítását, a területfejlesztés célját szolgálják (4).

A területi tervező, irányító és realizáló politikai-gazdasági szervezet közgazdaságilag informáló rendszer kialakításában, e területi vezetési szintek részére szóló információk összegyűjtésében, kiválasztásában, átalakításában szerepet kaphatnának olyan egyetemi könyvtárak, mint a pécsi és szegedi tudományegyetemi, a veszprémi és miskolci műszaki egyetemi - ha erre a célra közgazdasági szellemi erőforrásokat kapnának.

III. KÖZGAZDASÁGI SZAKIRODALMI INFORMÁCIÓS KOLLÉGIUM

Mint a kifejtettekből kitűnik, a javasolt fejlesztési elgondolásokban az új közgazdasági szakirodalmi információs rendszernek és a régi könyvtári hálózatnak számos eleme ötvöződik. S helyesnek tartjuk a meglévő korszerűsítését - elhagyva az elhagyandókat.

A továbbépítés fontos lépcsőfoka, hogy 1974-ben a Marx Károly Köz-gazdaságtudományi Egyetem Központi Könyvtára igazgatójának, a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára és Dokumentációja igazgatójának, az Ország-gyűlési Könyvtár igazgatójának, valamint a Magyar Tudományos Akadémia Közgazdasági Információs Csoportja vezetőjének az együttműködésével meg-alakult a közgazdasági szakirodalmi információs rendszer kollégiuma, a-mely - más intézmények közreműködésével és más közgazdasági szakem-berek bevonásával - hivatva lesz e rendszer kialakításához szükséges in-tézkedések megvitatására, megtételére, illetőleg javaslatok előterjeszté-sére.

JEGYZETEK

1. Horváth Tibor: A könyvtári szolgáltatások rendszere. KMK. Budapest, 1974. 45 p.
2. Láng Imre: A társadalomtudományi információellátás fejlesztése = Könyv-tári Figyelő, 1972. No.2 171-183. p.
3. Láng Imre i. m.
4. Barabás Miklós: A korszerű területi információs rendszer követelmé-nyei (Kézirat).